

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

Biuletyn

DOKUMENTY ROBOCZE • EKSPERTYZY • KOMUNIKATY • OPINIE • LISTY

SERIA Z • NR 94 - 2002 • LICZBA STRON 4 (s. 671-674) • © PISM • NR EGZ. 3 20

DOKUMENTY ROBOCZE

Raport rządu brytyjskiego o irackiej broni masowej zagłady

Beata Górka-Winter

Pięćdziesięciostronicowy *Raport na temat broni masowej zagłady w Iraku* został przedstawiony przez rząd Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii (ZK) w dniu 24 września 2002 r. Za najważniejsze źródła informacji w nim zawartych autorzy uznali: komitet koordynacyjny służb specjalnych ZK (*Joint Intelligence Committee – JIC*)¹, raporty Organizacji Narodów Zjednoczonych (zwłaszcza UNSCOM – Komisji ONZ ds. Rozbrojenia Iraku oraz IAEA – Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej) oraz analizy Międzynarodowego Instytutu Studiów Strategicznych (*International Institute for Security Studies – IISS*)². Ze względu na to, iż za główne źródło uznano wywiad, w *Raporcie* zaznacza się, iż wielu informacji nie można podać do publicznej wiadomości, ani ich zweryfikować przy użyciu metod konwencjonalnych.

Broń nuklearna. Program nuklearny Iraku jest rozwijany już od lat pięćdziesiątych XX w. W 1959 r. Irak podpisał umowę z ZSRR o współpracy w dziedzinie fizyki jądrowej. Jej wynikiem było wybudowanie w miejscowości Tuwaitha centrum nuklearnego, wyposażonego w jeden grafitowy reaktor badawczy. W późniejszym okresie, Irak otrzymał z ZSRR jeszcze dwa reaktory tego typu. W 1981 r. jeden z nich został zniszczony w wyniku zbrojnej akcji Izraela (operacja „Tamouse”). Jednak już pod koniec 1984 r. Irak stał się samowystarczalny, jeśli chodzi o produkcję wzbogaconego uranu – głównego składnika potrzebnego do produkcji bomby atomowej. Zainteresowanie programem nuklearnym w Iraku wzrosło, gdy armia iracka zaczęła

¹ Komitet działa przy Gabinetcie od 1936 r. Jego zadaniem jest przedstawianie premierowi i ministrom opinii na temat kwestii bezpieczeństwa międzynarodowego.

² Instytut został ustanowiony w 1958 r. Zajmuje się kwestiami bezpieczeństwa, rozwiązywania konfliktów itp. Wydaje m.in. takie publikacje jak: *The Military Balance*, *Strategic Survey*, *Adelphi Papers*.

przegrywać w toczącej się w latach 1980 – 1988 wojnie z sąsiednim Iranem. Od 1999 r. JIC otrzymuje wiadomości o próbach rekonstrukcji irackiego programu nuklearnego. Ponownie zatrudniono specjalistów, Irak usiłuje także pozyskiwać wzbogacony uran (udało się ustalić, iż zakupuje go nielegalnie od niektórych państw afrykańskich, np. Konga) oraz inne materiały i technologie tzw. podwójnego przeznaczenia. Irak nie posiada cywilnych programów nuklearnych (np. elektrowni jądrowych), a prowadzone badania w dziedzinie rolnictwa czy biologii wymagają małych ilości uranu, które Irak może zdobyć z własnych źródeł. Przeznaczenie sprowadzanego do kraju uranu wydaje się zatem autorom *Raportu* oczywiste. Poza tym, od 1998 r. Irak sprowadza lub wytwarza także akcesoria potrzebne do produkcji uranu (pompy próżniowe, specjalistyczne rurki aluminiowe itp.). Irak posiada już ponadto odpowiednich specjalistów, znających technologię produkcji broni jądrowej oraz wystarczające środki finansowe niezbędne do jej skonstruowania. W *Raporcie* podkreśla się, iż Irak może, jeśli posiada odpowiednią ilość wzbogaconego uranu, uzyskać broń jądrową w ciągu kilku miesięcy.

Broń chemiczna. Broń chemiczną Irak produkuje co najmniej od 1971 r. W przeszłości była ona już kilka razy zastosowana, m.in. w czasie wojny iracko-irańskiej oraz przeciwko ludności kurdyjskiej. Po zakończeniu wojny w Zatoce Perskiej, w 1991 r. Irak bezwarunkowo zgodził się na zawieszenie programu rozwijania tego rodzaju broni. Postanowienia te nie były jednak respektowane. UNSCOM zdołała zniszczyć lub rozbroić urządzenia używane w realizacji tego programu lub dokonać konwersji niektórych obiektów na cele cywilne, które były później monitorowane³. W 1997 r. obserwatorzy UNSCOM odkryli m.in. duże zasoby pocisków wypełnionych gazem musztardowym. Usunięcie inspektorów UNSCOM spowodowało, iż od 1998 r. nikt nie kontroluje poczynąń Iraku w zakresie rozwoju tych programów. W *Raporcie* podkreśla się, iż Irak pozyskuje obecnie składniki podwójnego przeznaczenia oraz rekonstruuje i wyposaża niektóre laboratoria, a także kontynuuje produkcję składników chemicznych, mogących mieć zastosowanie w działaniach bojowych. Szacuje się, iż rocznie w Iraku pozyskuje się m.in. 2 850 ton gazu musztardowego, 210 ton tabunu i ponad 7 tys. ton sarinu. W *Raporcie* przedstawiono również zdjęcia satelitarne niektórych instalacji, które mogą być wykorzystywane do produkcji broni chemicznej.

Broń biologiczna. W połowie lat siedemdziesiątych Irak rozpoczął badania nad bronią biologiczną, którą testował nie tylko na zwierzętach, ale i na irańskich jeńcach wojennych. *Raport* prezentuje dokładny opis ośrodków, które brały udział w badaniach i produkcji tej broni. W 1991 r. Irak produkował m.in. 19 tys. litrów toksyny botulinowej oraz 8,5 tys. litrów węgla. Władze irackie wielokrotnie podejmowały próby wprowadzenia międzynarodowych inspektorów w błąd, w trakcie przeprowadzanych przez nich kontroli przedstawiano im fałszywe dokumenty w celu ukrycia faktu, iż niektóre składniki jakie zdołano odkryć w trakcie inspekcji były produkowane na cele wojenne.

Inspekcje UNSCOM i IAEA. W *Raporcie* przedstawiono także w zarysie prace inspektorów Komisji ONZ ds. Rozbrojenia Iraku oraz Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej. Pierwsza z nich została ustanowiona rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ, tuż po zakończeniu wojny w Zatoce Perskiej w 1991 r. Rezolucja zawierała także nakaz zniszczenia posiadanych przez Irak arsenałów broni biologicznej i chemicznej oraz likwidację programu budowy rakiet o zasięgu większym niż 150 km. IAEA zajęła się z kolei irackim programem nuklearnym. Obie komisje, pomimo ogromnych trudności ze strony Iraku, skontrolowały ponad tysiąc ośrodków i zlikwidowały wiele z nich (w 1996 r. zniszczono np. tajny ośrodek w Al-Hakam produkujący broń biologiczną). Jednak w 1998 r. Irak usunął inspektorów ze swojego terytorium. W odpowiedzi, USA i ZK przeprowadziły operację Pustynny Lis (16-19 grudnia 1998 r.). W jej wyniku zniszczono wiele obiektów związanych z produkcją i przechowywaniem broni masowego rażenia.

Środki przenoszenia broni masowego rażenia. Oprócz zasobów broni masowego rażenia, Irak posiada także środki jej przenoszenia; m.in.: ok. 12 rakiet balistycznych typu

³ Więcej na temat osiągnięć UNSCOM zob. na: <http://www.un.org/Depts/unscom/>

al-Hussein o zasięgu 650 km, rakiety al-Samoud-Ababil (ok. 100 sztuk) o zasięgu 200 km oraz bezzałogowe samoloty. Rakiety typu al-Hussein mogą osiągać cele znajdujące się nie tylko w państwach graniczących z Irakiem, ale także w Izraelu, a nawet na Cyprze, gdzie znajdują się brytyjskie, greckie i tureckie bazy wojskowe. Irak sam przyznał ponadto, iż głowice pocisków al-Hussein są wypełnione m.in. węglikiem i toksyną botulinową; 50 głowic ma być z kolei wypełnione składnikami chemicznymi. Posiadanie przez Irak raket o zasięgu 200 i 650 km stoi w sprzeczności z rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ, które zezwalają na posiadanie przez Irak raket o zasięgu jedynie do 150 km.

*
* *
*

W *Raporcie* stwierdzono, iż Irak, łamie m.in. rezolucję Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 687 oraz Konwencje o zakazie posiadania broni biologicznej oraz chemicznej, i nadal taką broń produkuje. Pewne jej zasoby pochodzą jeszcze sprzed okresu wojny w Zatoce z 1991 r. Pomimo sankcji ONZ, Irak nadal prowadzi programy rozwoju tej broni.

Siły zbrojne Iraku są wyposażone w mechanizmy dowodzenia użyciem tej broni. Autorzy *Raportu* uważają, iż Irak uznaje posiadanie zasobów broni chemicznej i biologicznej za główny czynnik swojej pozycji w regionie (ze względu na swoją słabość w sferze broni konwencjonalnych). Plany wojskowe przewidują jej wykorzystanie nie tylko w przypadku skrajnym (tzn. w przypadku agresji na Irak). Jak dowodzi historia, może ona zostać użyta także przeciw ludności szyickiej i kurdyjskiej zamieszkującej Irak. Od wydania rozkazu do zastosowania tego rodzaju broni, zdaniem autorów *Raportu*, potrzeba jedynie 45. minut.

Autorzy *Raportu* uznali reżim Husajna za reżim agresywny, zagrażający tak ludności tego kraju (*Raport* przytacza przykłady łamania praw człowieka w Iraku), jak i sąsiadom.

Uwagi

Informacje i oceny przedstawione w *Raporcie* wywołały żywą polemikę zarówno w samym Zjednoczonym Królestwie, jak i za granicą. Rząd iracki zaprotestował stwierdzając, iż zawarte w nim informacje są całkowicie nieprawdziwe. Federacja Rosyjska, stały członek Rady Bezpieczeństwa, uznała *Raport* za materiał propagandowy. Wielu analityków, zarówno brytyjskich, jak i zagranicznych postawiło zarzut, iż *Raport* powstał na zamówienie USA. Ich zdaniem, rząd ZK, popierający amerykańskie plany uderzenia na Irak, przygotował dokument, aby uzasadnić konieczność podjęcia wojny prewencyjnej, przy czym *Raport* miał przede wszystkim dostarczyć A. Blairowi argumentów do wykorzystania w sporze z silną opozycją wewnętrzną. Niemniej jednak, wnioski zawarte w tym dokumencie mają przekonywać do wojny z Irakiem także odbiorców zagranicznych. Rząd ZK popiera projekt amerykańskiej rezolucji ONZ w sprawie Iraku, a także ze zrozumieniem odnosi się do amerykańskich argumentów na rzecz podjęcia interwencji zbrojnej przeciwko temu państwu. *Raport* jest więc bez wątplenia częścią takiego stanowiska.

Wśród najczęściej pojawiających się zarzutów dotyczących *Raportu* można wymienić następujące: (a) Międzynarodowy Instytut Studiów Strategicznych (IISS) w Londynie, którego materiały wykorzystano w przygotowaniu *Raportu*, jest w istocie instytucją silnie powiązaną z rządem, dlatego kwestionuje się rzeczywistą niezależność jego analiz. (b) *Raport* powstał m.in. w oparciu o informacje pozyskane ze źródeł wywiadowczych,

których nie można zweryfikować, ani też przedstawić w całości. (c) Inspektorzy z międzynarodowych komisji zostali usunięci z Iraku w 1998 r., zaś w tym samym roku IAEA uznała, iż Irak nie posiada broni nuklearnej ani możliwości jej wyprodukowania. W ciągu pięciu lat Irak musiałby zatem zdobyć potrzebną ilość wzbogaconego uranu oraz środki przenoszenia broni nuklearnej. Krytycy *Raportu* wskazują, iż ekstrapoluje się w nim dane z tamtego okresu do sytuacji dzisiejszej.

Raport rządu ZK został poprzedzony analizami wspomnianego już IISS. We wnioskach tych analiz pojawiały się często zdania formułowane w trybie warunkowym, na co zwraca uwagę wielu komentatorów. *Raport* rządowy jest wolny od tych wahań. Stwierdza się w nim wprost, iż Irak dysponuje bronią chemiczną i biologiczną oraz jest zdolny do wyprodukowania w krótkim okresie broni nuklearnej. Może to oznaczać, iż rząd ZK uzyskał pewność co do wcześniejszych przypuszczeń, właśnie dzięki materiałom wywiadu, do których nie mieli dostępu ani inspektorzy międzynarodowych komisji, ani analitycy z IISS. Wnioski *Raportu* potwierdzają ponadto doniesienia z innych, niż brytyjskie źródeł. Powszechnie znany jest fakt zakupu przez Irak wzbogaconego uranu z Konga. Jest także faktem, iż Irak łamie postanowienia programu „Ropa za żywność”, zdobywając w ten sposób finanse na zbrojenia (szacuje się, że w latach 2001 – 2002 Irak zarobił na nielegalnym handlu ropą ok. 6 mld dolarów). Wnioski *Raportu* potwierdzają też analitycy ze znanego waszyngtońskiego Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych (*Center for Strategic and International Studies – CSIS*). W Raporcie A. Cordesmana i A. Burke’a, analityków CSIS, z 27 lutego 2002 r., stwierdzono, iż Irak nigdy nie zaprzestał wysiłków na rzecz uzyskiwania broni masowego rażenia i nie ma żadnych moralnych zahamowań dotyczących jej użycia. Jeśli Irak dostanie odpowiednią ilość czasu, rozwinie istniejące programy uzyskania broni masowego rażenia jeszcze efektywniej. Z drugiej strony autorzy przyznają, iż skali prowadzonych programów nie sposób dokładnie ustalić. Podobne, choć ostrożniejsze wnioski przedstawiają Raporty SIPRI. Potwierdzają one, iż Irak zawsze utrudniał pracę międzynarodowym inspektorom. Mieli oni bardzo ograniczony dostęp do niektórych miejsc, zwłaszcza do pałaców prezydenckich. Potwierdzono również, iż Irak ukrywał prace nad programami broni masowego rażenia. Raporty SIPRI podają, iż w czerwcu 1998 r. Irak umieścił gaz VX w głowicach pocisków. W tym samym roku Irak odmówił inspektorom UNSCOM dostępu do dokumentu, który zawierał dane na temat ilości głowic z bronią biologiczną i chemiczną. Wskazuje się także, iż pod koniec 1999 r. oszacowanie liczby programów rozwoju broni biologicznej (np. ustalenie ilości produkowanej w Iraku toksyny botulinowej czy węglika) przez UNSCOM nie było kompletne. To samo dotyczy programów rozwoju broni chemicznej. Analiza raportów UNSCOM przytaczana przez SIPRI wskazuje także na duże rozbieżności pomiędzy deklaracjami Iraku, a szacunkami UNSCOM.

Weryfikacja zawartych w *Raporcie* informacji nie jest w pełni możliwa, nawet po uzyskaniu zgody Iraku na ponowny przyjazd inspektorów, którzy mieliby działać na nowych zasadach, ustalonych przez Radę Bezpieczeństwa ONZ. Irak posiada bowiem, wg autorów *Raportu*, możliwość ukrycia wielu zasobów, dzięki mobilnym laboratoriom. Za każdym razem mogą one zostać przetransportowane w miejsca nie objęte kontrolą.